

L'Àfrica subsahariana

De la tragèdia al miracle?

Parlar de l'Àfrica subsahariana com a categoria —referint-nos als quaranta-nou estats que hi ha al sud del Sàhara— presenta el gran risc de reduir a un tot una gran diversitat i complexitat històrica, política, social, cultural i lingüística. I és que, no ho oblidem, en el vast territori africà hi cabrien juntes les extensions d'Europa, els EUA i la Xina. Aquesta dada és un exemple clar del reduccionisme en què caiem quan parlem d'«Àfrica» com a tal i de l'esforç enorme que hem de fer per abordar aquesta realitat sempre des de la complexitat.

I. De l'«afropessimisme» a l'«afrooptimisme»?

Des de fa molts anys, els organismes internacionals —i molt especialment els mitjans de comunicació— ens han presentat l'Àfrica com un «no-lloc» on la fam, les guerres recurrents, les tragèdies humanitàries, la pobresa o la corrupció eren els factors que, malauradament, configuraven un territori condemnat per la història de la humanitat. D'altra banda, apareix una nova narrativa de moda sobre el continent africà: el relat de l'Àfrica *rising* («Àfrica emergeix»), que planteja el que podríem anomenar un discurs «afrooptimista» molt centrat en les dades econòmiques del continent. Així, invisibilitza les dinàmiques que s'amaguen darrere d'aquest suposat miracle macroeconòmic africà, i alhora s'obliden les noves dinàmiques de desigualtats que caracteritzen ja molts d'aquests països.

Com podem avançar cap a un discurs que plantegi una mirada realista del continent africà?

2. Les noves relacions amb Àfrica en el context multipolar

En el nou món multipolar en què vivim, molts països manifesten un interès especial en el continent africà amb l'objectiu de disputar-se l'hegemonia que hi tenien antigament en el pla econòmic o polític els estats occidentals. Aquesta nova realitat, és bona o mala notícia per a Àfrica? D'aquest fet, se'n deriven tres possibles models de relació:

El soldat: neoliberalisme i «securització»

Aquestes últimes dècades, la majoria de governs africans s'han vist condicionats a implementar polítiques d'ajustament per continuar rebent ajudes i crèdits, és a dir, en definitiva, no han tingut més remei que aplicar les polítiques que venien ja dissenyades des de Brussel·les o Washington. Alhora, es busca «securitzar» (fer més segurs) els estats fràgils o fallits. N'és un primer exemple la famosa iniciativa Africom, un comandament militar unificat –creat pels EUA– que està present en la pràctica totalitat de països africans.

Les elits i la societat civil, en conseqüència, acaben participant molt poc en el disseny i la implementació de totes aquestes mesures, de manera que el gruix de les decisions polítiques i econòmiques queda en mans dels actors internacionals.

El comerciant: un nou «saqueig» d'Àfrica?

El Brasil és per a alguns el país que sembla aspirar a establir unes relacions econòmiques i comercials més simètriques amb els països africans. L'Índia ha consolidat també la seva presència al continent, especialment mitjançant el sector privat. La presència de

la Xina, però, és el gran esdeveniment internacional que té lloc avui a l'Àfrica subsahariana. La Xina s'ha convertit en el principal soci comercial com també en el màxim creditor i inversor a tot el continent. Es caracteritza per establir un tipus de relacions econòmiques no condicionals, en què el subministrament d'inversions, de crèdits o d'ajuda no està vinculat a la millora dels drets humans o a la celebració d'eleccions.

El missioner: límits i contradiccions de la cooperació al desenvolupament

Els professionals de la indústria del desenvolupament dels països rics persisteixen en una idea, única i simplista, que ha prevalgut aquests últims dos-cents anys: Àfrica necessita ser millorada i els europeus i els nord-americans estan singularment capacitats per garantir que això passi. Aquesta visió civilitzadora ha comportat sovint que la cooperació al desenvolupament es convertís en un procés d'enginyeria social, i no tant en una experiència precisament de cooperació i d'intercanvi horitzontal.

3. Una fotografia del continent avui

Hi destaca la *integració regional*, especialment la rellevància creixent de la unió africana que, refundada l'any 2003, ha popularitzat la idea de «solucions africanes per als problemes africans» amb l'objectiu d'abordar internament els conflictes i les qüestions de seguretat. Tot i això es detecta una certa tendència a la dualització del continent, entre els països que van al davant en termes de millores polítiques (Botswana, Maurici o Ghana) i els que se situen clarament en el «vagó de cua», amb problemes estructurals molt greus (Somàlia, Eritrea, la República Democràtica del Congo, la República Centreafricana, el Txad o Guinea Bissau).

Si durant el període 1980-2000 el PIB d'Àfrica va créixer un 2,4 % de mitjana, entre el 2001 i el 2010 el creixement va arribar al 5,7 %, conseqüència directa dels preus de les matèries primeres i de la demanda creixent de recursos naturals per part de països emergents com ara la Xina o l'Índia, i alhora també d'un cert desenvolupament empresarial intern.

Fruit de la millora de l'esperança de vida, la mitjana d'edat del continent baixarà i comportarà un rejuveniment de la població. Mentre que a Europa la mitjana d'edat és de 40,1 anys i a Àsia de 29,2, al continent africà aquesta xifra arribarà als 19,7 anys. Així, doncs, la població juvenil africana (15-24 anys) passarà dels 133 milions de l'inici del segle XXI a ser de 246 milions.

L'accés a l'educació bàsica s'ha triplicat; l'esperança de vida mitjana a l'Àfrica subsahariana ha augmentat 8 anys en els darrers 40 anys; i la mortalitat infantil s'ha reduït considerablement, amb un descens d'entre el 4 % i el 8 % segons el país.

El Banc Mundial ha subratllat que Àfrica «pot estar consolidant una classe d'ingrés mitjà* d'entre uns 100 i uns 300 milions de persones». Aquest auge de l'anomenada «classe mitjana africana» –amb un poder adquisitiu i de consum creixent– és significatiu, ja que està associat a l'efervescència del sector privat.

* Persones amb ingressos d'entre 2 i 20 dòlars al dia.

El repte plantejat per l'«afrorealisme» és llegir la realitat amb unes ulleres diferents, unes ulleres capaces d'abstreure's de la fotografia generalista que ens planteja el nou «afrooptimisme», essencialment exògena i molt simplista.

Tot plegat, amb l'objectiu principal de saber com podem contribuir efectivament al benestar de les poblacions africanes, i no solament al simple creixement econòmic dels seus estats.

4. Més enllà de les «receptes per a Àfrica»

Si una cosa és clara és que cal fugir de fórmules o receptes úniques que, com fins ara, han aspirat a implementar un mateix model a tots els països fomentant una dinàmica d'enginyeria social que no té en compte les especificitats culturals, històriques o polítiques de cada context.

Per això cal considerar:

- La necessitat de tornar la veu i el protagonisme del desenvolupament i dels processos als actors locals, especialment a la societat civil i a les comunitats.
- La importància d'establir unes regles de joc que aconseguixin governar i domesticar una globalització neoliberal que, tant en el continent africà com en el conjunt del planeta, està provocant estralls democràtics, socials i ecològics.

Pregunta-t'ho

- ¿Què en saps dels països africans? I de la seva cultura? I de la seva història?
- Busca als diaris dels darrers dies alguna notícia relacionada amb països de l'Àfrica subsahariana. Quina imatge de la realitat africana presenta? És una notícia que transmet una imatge del continent positiva o negativa? Qui n'és protagonista?
- Busca algú del teu entorn que hagi estat en un país de l'Àfrica subsahariana. Què te'n pot dir més enllà dels tòpics? Com va canviar la seva imatge del país després d'haver-lo conegut?

Com hi puc aprofundir?

- MATEOS, O. (2015). [De la tragedia al miracle? L'Àfrica subsahariana en el nou context multipolar](#). Barcelona: Cristianisme i Justícia. Quaderns, núm. 193.
- SEBASTIAN, L. (2007). *Àfrica. Pecado de Europa*. Madrid: Editorial Trotta.
- *Kiriku y la bruja*. Dir. Michel Ocelot. França, 1998.
- *Binta y la gran idea*. Dir. Javier Fesser. España, 2007.
- [Africaye](#), bloc d'actualitat sobre el continent africà (www.africaye.org); [Mundo Negro](#), revista sobre el continent africà (www.mundonegro.es); [Radio África Magazine](#), revista cultural africana (www.radioafricamagazine.com/).